

# Butlletí

del

## Centre Excursionista de Catalunya

A l'excelsa memòria del gran rei en Jaume, el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA se complau en tributar aquesta penyora de recordança ab motiu de l'aniversari del seu naixement, que enguany se preparen a commemorar totes les terres de parla catalana.

Al recordar les gestes del més gran dels reis de nostra pròpia niçaga; a l'ovirar a través dels segles la gegantesca figura del conqueridor de regnes, del guerrejador animós, del lleiglaire expert, del cronista pulcre y del patriota sens mida, la nostra Institució no pot romandre inactiva y se prepara a festejar també aquella data gloriosa del naixement del més gran dels propulsors de la nostra Nacionalitat.

Per medi de conferències y d'excursions per tots els indrets de la terra catalana, de desde Montpeller a Monçó, visitats pel nostre rei en Jaume, sense oblidar nostra germana València, ni les hermoses Illes Daurades, ni'ls colossals monuments de Poblet y Tarragona, que guardaren ses depulles, podrem veure y fer remarcar davant de tot un poble la grandesa de llur obra y la real y positiva existència d'aquest poble català anyoradiç de grandeses que sempre perduraran en sa pensa, agermanades ab el record d'aquella alta personalitat del rei en Jaume I d'Aragó, comte de Barcelona, temença dels seus enemics, amorós ab els seus conciutadans, a qual ploma y a qual espasa tant deu la nostra avui renaixenta Catalunya.

## ELS ESPORTS D'HIVERN

### Y EL CONCURS INTERNACIONAL DE CHAMONIX

L'afició a les altes montanyes y la pràctica als esports hivernencs va augmentant cada dia; y lo que abans era sols propi dels països del Nord y d'un que altre iniciat, es avuy cosa generalisada, que va arrelant-se arreu y que pren carta de naturalesa per les diferents encontrades del Jura, dels Alps y dels Pireneus. L'amor a la montanya y les aficions merament esportives van agermanant-se ab les necessitats y conveniencies de les poblacions montanyenques, assegudes al peu y per les afraus d'aquelles altes carenades; y tot plegat resulta en benefici de tots, donant esplay a l'esperit, força al cos, ocupació al ric desvagat y satisfacció necessaria al pobre habitant d'aquelles encontrades, que en un trist y esforçat isolament veu migrar-se les seves energies per no tenir medis ab que lluitar ab els elements més naturals y característics del seu propi terror.

La necessitat de fugir d'aquest isolament y la conveniencia de la mutual comunicació, ha trobat plena satisfacció en l'ús y pràctica d'aquells aparells usats abans solament per passatemp esportius y que avuy desde'ls països de l'Alemanya septentrional, de Russia, d'Holanda y de l'Escandinavia van entrant a Suiça, Italia y França, y fins troben acullida en les altes valls del nostre Montseny.

Y lo que es una necessitat y un esplay, no cal dir que es de gran utilitat a l'excursionista, que, mercès a molts d'aquests aparells, pot disfrutar de la contemplació de bellesa sense parió y pot recórrer territoris hermosíssims en tot temps y temporades, descobrint sos amagats joyells y gaudint d'hermoses visions y agradívols y emocionants espectacles.

L'aimant de la montanya, que sols ab grans perills pot visitar-la en temps hivernencs, podrà fer-ho tranquilament si va avesant-se al maneig y pràctica de tots aquells utensilis y aparells que poden ajudar-lo, de desde'ls senzills *piolets*, *crampons* y *raquettes* fins als lleugers *skis* y corredors *bobsleighs*.

Es pels apuntats motius que creyem de gran necessitat fomentar la pràctica d'aqueixos esports y donar la merescuda importancia a la celebració de tots aquests concursos y festes que desde un quant temps an aquesta part venen celebrant-se, donant resul-

tats ben satisfactoris y fruits ben profitosos, no sols baix el punt esportiu, sinó també baix un aspecte purament humanitari.

Dels països meridionals del nostre continent, Suïça es la que bat el record baix aquest punt de vista, y els seus naturals y els nombrosos forasters que de per tot arreu hi acuden, venen dedicant-se a tots aquests esports y jocs hivernencs que celebren y



EL PATINATGE DE GRINDELWALD. — EL WETTERHORN AL FONTS

practiquen per sobre'ls glaçats llacs, per ses blanques montanyes y fins pels carrers y places de ses boniques poblacions. Italia y França no's queden pas enrera, y els Alps, que agermanen an aquests tres pobles, són camp constant y ben obert a totes aquestes sanes aficions.

Es un espectacle bonic y agradós veure les pistes més o menys naturals y l'animació que's troba en alguns d'aquests centres esportius y poblacions hivernenques com Berna, Zurich, Saint Moritz, Chamonix, Pontresina, Grindelwald, etc., pera no fer una llista interminable. Dóna goig contemplar el bullici y alegria d'aquestes poblacions sobre tot els dies de molta gent o

de celebració de concursos. Allí's veu la gent, en armoniosa barreja de sexes y nacionalitats, dedicant-se a tots aquests esports y passatemps: els uns patinant senzillament per sobre'ls estanys glaçats o jugant-hi a *curling* o *hockey*; altres, anant a fer passejades ab *skis* y trineus; els intrèpits corredors de *luge* recorrent vertiginosament aquells encontorns ab la gran varietat de *canadiennes*, *ske-*



LA PISTA DE CHAMONIX

*letons* y *bobsleighs*, y els atrevits ascensionistes pujant als vehins cimats ab ajuda de *raquettes* y *crampons*, bastons, cordes y *piolets*, constituint un conjunt de vida y animació realment sorprenent y de meravellosa atractibilitat.

Enguany s'han celebrat molts d'aquests concursos en diferents poblacions alpines y pirenenques, havent revestit gran importancia'l Concurs Internacional de Chamonix, celebrat darrerament baix els auspicis del Club Alpi Francès, que periòdicament ve organisant aquests aplecs solemniais.

Per això aprofitem aquesta ocasió pera parlar una mica extensament dels esports d'hivern, tot donant compte del Concurs

de Chamonix y acompanyant les reproduccions d'alguna de les nombroses fotografies que'l senyor Santamaria'ns ha portat com resultat de sa visita an aquells centres, y en especial de Chamonix, a qual Concurs va assistir portant la representació del nostre CENTRE EXCURSIONISTA.

La vila de Chamonix està situada a una altitud de 1.050 me-



CAMPAMENT DELS NORUECS A CHAMONIX

tres, al peu del Montblanc y al mitg d'una de les més boniques valls de l'alta Saboya, envoltada de grans boscuries y montanyes alteroses. Pera anar-hi desde nostra capital es preferible l'itinerari Lyon, Culoz, Bellegarde, La Roche Fleuron, Le Fayet y Chamonix, fins ont pot arribar-se còmodament fent ús del tren elèctric. A l'estiu es un gran centre d'excursions per la Mer de Glace, geleres de Bossons y Argentières, y agulles y cim del Montblanc, que sobiranament domina aquella vall. A l'hivern es un dels llocs escullits per la gent esportiva, y aquest darrer mes de Janer va celebrar-s'hi'l Concurs Internacional organiat pel C. A. F.

Ab aquest motiu va regnar-hi gran animació: els trens de la Companyia París-Lió-Mediterrà no's cansaven d'abocar-hi gent de per tot arreu, arribant a 3.000 el número de forasters que hi havien. El temps va ajudar-hi molt, fent una temperatura agradable y uns dies esplèndids. Allí s'hi congregaren delegats de Suecia y



L'EQIP MILITAR NORUEC ASSAJANT-SE A CHAMONIX

Noruega, de Suiça, de diferents punts de França y de Catalunya, qual barrada bandera va onejar aquells dies barrejada per aquells carrers entre les ensenyes d'altres nacionalitats. Allí van veure-s'hi també'ls delegats del «Sky Club», de Milan, essent deplorable l'ausència dels alpinistes italians, tant més essent tant aficionats com són an aquests esports, com ho proven les moltes sortides que aquest mateix hivern han fet a Spluga, Mottarone, Llac Elio, Andermatt, Mont Lessini, Tamborello, etc.

En el programa d'aquest Concurs hi hagueren curses a peu,

ab *luge* y ab *skis*; de velocitat y de salts; patinatge; partides de *hockey*; curses militars y de dames, etc.; ab un Jurat nomenat a propòsit; tenint tot això un principal organitzador en la persona del Dr. Payot, president de la Secció del C. A. F. y malhauradament mort pocs dies després en el ple de la seva vida.

Anem ara a donar una lleugera idea d'aquest interessant Concurs. El dia 2 de Janer va aparèixer rialler y alegre ab l'arribada



LA PISTA DE SAINTE-CROIX

dels trens curullats de gent, y principalment ab la dels diferents agrupaments militars que havien de pendre part en el Concurs y que foren rebuts per nombroses comissions oficials als acords de dugues orquestes que alegraven aquell ambient. Enfront l'estació de Chamonix s'hi havia aixecat un arc de triomf fet de neu glaçada y ornat de diferents ensenyes nacionals. Els agrupaments militars, que anaven convenientment equipats, van dirigir-se vers Argentièrre.

A l'endemà va celebrar-se la cursa militar Argentièrre, coll de Balme, Chamonix, en una extensió de 30 kilòmetres y un desni-

vell de més de 1.000 metres. Van pendre-hi part els equips francesos, suiços y noruecs, donant-los l'ordre de marxa'l comandant Goybet. El primer noruec va batre'l record, estant 3 hores 53 minuts en la dita travessia, arribant després els suiços y els caçadors francesos. Al mateix temps se celebrava la carrera internacional de



UNA PARTIDA DE CURLING A NEUCHATEL

guies y d'aficionats: distancia a recórrer, 22 kilòmetres. Van resultar vencedors l'aficionat M. Iselin, de Saint-Gall, que va fer-los en cosa d'una hora y 38 minuts, y el guia A. Simond, que va tardar una hora y 39 minuts. A més, va celebrar-se una recepció oficial pel C. A. F. y una festa de nit al patinatge.

El dia 4 va haver-hi cursa militar de velocitat, cursa nacional y altre de d'ones y aficionats, quedant palesament demostrada la superioritat de l'equip noruec. Lo que més cridà l'atenció fou el concurs de salts, en el qual lluí sa mestria'l tinent noruec Amund-



sen y els seus companys, que van realisar també grans proeses l'endemà, en mitg de l'admiració y entusiasme de tots els espectadors. El mateix dia 5 va tenir lloc una cursa de dònes (3 km. y obstacles) y la distribució de recompenses. Tals foren els actes y festes del Concurs Internacional de *skis*.

Els dies següents van dedicar-se a fer varies excursions y curses de *luge*, organissades per diferents entitats esportives, com també exercicis de patinatge, durant diversos dies aquestes festes y animació, que per més d'una quinzena va regnar a Chamonix.

Molta de la gent reunida a Chamonix va escampar-se per diferents estacions hivernenques en que hi havia també festes o animació, essent un dels més escullits Grindelwald, en el cantó de Berna, envoltat de grans geleres que s'extenen als peus dels alterosos maciçs del Wetterhorn y de l'Eiger; y Interlaken, sobre l'Aar, entre'ls llacs de Thun y Brienz, y al peu de la coneguda Jungfrau.

Altre lloc molt visitat fou Sainte-Croix, ont va celebrar-se un concurs de *skis* els dies 25 y 26 del mateix Janer. Sainte-Croix-les Rasses es una vila d'uns 6.000 habitants, bon centre d'excursions, a una altitut de més de 1.000 metres, en el cantó de Vaud, envoltada de llacs hermosos y alteroses montanyes, ont els patinadors, els *skieurs* y els corredors de *luges* hi troben ample camp pera ses aficions, a l'estil de Davos, Arosa, Les Avants, Leysin y altres molts punts. A Sainte-Croix, com a les poblacions de Lausanne y Neuchâtel, ab les quals està en constant comunicació, hi ha durant l'hivern nombrosos aficionats als esports propis del país, y, com a Saint-Moritz, s'hi organisen grans partides de *hockey* y *curling*, y curses notables ab els moderns *bobsleighs*, en els quals s'ha arribat a conseguir una velocitat de més de 100 kilòmetres per hora.

En el Concurs organissat enguany pel «Ski-Club», de Sainte-Croix, hi han hagut curses de *skis* y *douves* per nens, dònes y homes en especial, a més d'una cursa general y del concurs de salts, regnant-hi força animació durant els dies que varen celebrar-se dits actes.

També al Pireneu comencen ja a reunir-se aficionats pera entendre la pràctica dels esports d'hivern y celebrar-hi variats cursos. Pau, Cauterets, Bagnères de Bigorre, Luchon, Vernet, entre altres, comencen a ser centres esportius que irradien sa influencia als pobles comarcans. Fins el Montseny es camp preparat y con-

gut pels aficionats de casa nostra, que l'han visitat ja durant aquesta hivernada.

Molt fóra de desitjar que s'extingués entre nosaltres l'ús de aquests esports, ja que no'ns falten llocs a propòsit en nostres altes serralades, y fóra això en profit general de l'excursionisme y fins un bé pels nostres pobres poblets montanyesos, que tant pateixen en els rigors de l'hivern.

(Clixés d'A. Santamaria y Armengol.)

## DE RIPOLL A CARDONA

*Recordances*

**A**NAR al Ripollès es pera mi anar a casa meva, y, per lo tant, sento la mateixa alegria d'aquell que, després d'alguns anys d'ausència, hi torna, y tot ho troba tal com va deixar-ho, y tot li recorda fets de temps passats que, com diu el poeta, són els millors. Y com jo tinc recorregut el Ripollès y conec quelcom de son passat y m'hi sento, per conseqüència, segons expressió gràfica de Mossèn Serra y Vilaró, vell, molt vell, més sense les fadigues y lo feixuc de la velluria, no es extrany que en el dia de nostra excursió, anant en tren a Ripoll, a l'esser davant del castell de Besora'm recordés del marquès de dit nom que, en 1699, hi donà hostatge al seu amic l'abat Moner, electe de Ripoll.

Que deliciós fou pera mi aquest trajecte de la linia de Sant Joan, de Torelló a Ripoll, que ja es de sí'l més bonic de tota ella, vegent-hi, com en un dolç somni, recórrer la comitiva que portava'l dit abat el dia que anà a pendre possessió de l'abadia! Jo vegí la comissió de monjos, capellans y seglars, sortida'l dia abans de Ripoll, quan li donaven la benvinguda; y com l'esperaven a Montesquiú la companyia armada de fadrins, en la Portella la dels Aloys, més avall la dels sastres y sabaters, encara més enllà la dels paraires y teixidors, y a Sant Quintí, una ermita aprop de Ripoll, les autoritats, rodejades de gent també armada y armada d'un entusiasme sens límit, perquè, diu el document d'ont extractem aquest fet, que a l'arribar l'abat a Ripoll «pasmava l'ànim sentir tanta escopeteria, sò de campanes, tambors y pífans».

Per contraposició d'idees, recordí, en canvi, aleshores quan

tal població's rebelà un dia contra un abat, el qual, ab l'excomunió a la mà, no li costà gaire subjectar-la altra vegada, deixant-li sols per ignocenta venjança lo que avui encara recorda la quitxalla per Santa Caterina, portant un gall y un sabre y baladrejant pels carrers:

Gall de Santa Caterina,  
passa ben bé la farina,  
perquè, si m'espattes el cedaç,  
te daré un cop de sabre al nas.

Santa Caterina era'l nom de la plaça on donava'l palau de l'abat, en qual escut abacial hi havia un gall.

Aqueixa tradició'm portà a la memoria la del cavaller Dulcet de Sant Joan, que matà un mal esperit en forma de lluert que, ensenyorit del Coll de Canes, embestia y fins feya recular als més valents de la terra. La pell de tal bestia fou oferta a Sant Eudald, patró de Ripoll, y d'aquí ve que's conega pel *lluert de Sant Eudald*.

També es tradició que en el monastir de Ripoll hi actuà la maça de Sant Benet en la persona de l'abat Galceran de Besora; y aixís, aquí, per correlació d'idees, me n'haurien vingut a la memoria moltes altres que trobaran en l'*Historia del Monastir de Ripoll*, d'en Pellicer, si, a l'ovirar de sobte Ripoll, no hagués vist, en síntesis suprema, mil anys de gloria pera aquesta vila, mercès al monastir que l'aixoplugava.

D'aquest poble'n fugiren els alarbs esperonats pels montanyencs del *Pilós*, el qual, en acció de gracies a l'Altíssim, hi fundà un monastir que per lo modest tingué d'esser ben prompte enderrocata a fi de substituir-lo per un altre esvelt, grandió, que era una vera joya d'art, y qual portalada, avui encara existent, enclou, a la manera dels arcs de triomf dels antics conqueridors, un ver cant èpic a les profecies y victories de Crist. Desde aquest monastir els monjos se desvetllaren per l'aument y progrés de la població, construint un molí hidràulic, que també encara existeix y té més de 900 anys de vida, fomentant sa riquesa ab la creació de censos enfiteùtics, en que'l poble adquiria terres pera conrear y capital pera beneficiar-les, alentant el seu comerç ab edificacions y obres d'art y fundant un hospital pera 'ls pobres y un establiment d'ensenyança pera 'ls fills de la vila.

Arribats a Ripoll volguerem visitar una volta més, encara que a córrer cuita, el monastir, y davant d'ell, d'aquell monument de

pau y tranquil·litat, trobarem un artista que malehia'ls òssos dels causants dels desperfectes de la portalada.

— Perdonar-los haveu de fer, — li respongué un capellà que allavors entrava, — com haveu de perdonar an el vescomte Rocaberti, general d'en Joan II, que se n'emportés, junt ab els tresors del monastir, aquell retaule present y obra també de l'abat Oliva, que devia esser el croquis del Paradís, quan aquesta portada es tant meravellosa.

Dinàrem a l'«Hotel Monasterio», y tot seguit, llogant una tartana, ens endinzàrem en aquella vall xamosa del Fresser, en la qual s'hi troben:

*Campdevàdol*, camp dels vàndals. Sembla que es aquesta sa etimologia, per haver detingut en aqueix lloc els naturals del país una invasió de vàndals. Seguint an en Pella y Forgas, Campdevàdol té la mateixa procedencia que Carmany, Carmansó, Campmajor de la Selva, Camprodon, etc., això es, que en aquests llocs cada tribu de les races indo-europees que poblaren nostre territori hi tenien un recinte ont hi reunien, en graner comú, els fruits de la terra; recinte que a la vegada'ls-e servia de temple, lloc de consell y fortalesa pera resguardar-se dels enemics.

*Molinou*, d'on se compta que en determinades festivitats se oïen a les dotze de la nit grans sorolls produïts per una ànima en pena, fins que's restituí una olla plena d'unces que aquesta havia robat y tenia amagada per aquells indrets.

*Pont de la Cabreta*, teatre d'una batalla en la guerra de l'Independencia, en la qual quedaren vençuts els francesos, els quals, per no haver trobat fins allà cap enemic, es fama que deyen: — L'Espanya dorm, l'Espanya dorm. — Y en tal dia certament foren ells els que dormiren, y molts pera sempre.

*Coves de Ribes*, palau d'una bruixa (per alguns autors una encantada, filla del rey Amand), que únicament a la nit de Sant Joan se deixava veure y posava un tovalló en lo més enasprat de les cingleres de les coves, prometent que aquell que l'abastés tindria riqueses y posseiria an ella pera sempre.

En les coves trobarem el guia que'ns havia enviat el delegat de Campdevàdol. Despatxàrem la tartana y prenguerem comiat del Fresser, riu famós per les truites que s'hi crien, que són de les cinc efes: fresques, fresades, franques, fregides y del Fresser.

Per sota mateix de les coves comença'l camí que nosaltres, a peu els més, emprenguerem. Als pocs minuts de marxa'l guia s'admira de la lleugeresa y pit de tots els companys, que puja-

ven com cabres per aquell terror aspre y dolent a tot ser-ho.

A l'arribar a dalt del collet o pas en l'encinglerada aresta que separa les fondalades de can Barricó y can Estegat, girarem els ulls enrera, y a mi, que'm commou la més petita cosa, aquell hermós panorama'm transportà, y va semblar-me que'l Puigmal, tot envolquellat de neu, era'l mausoleu que Alcides aixecà a Pirene, la filla de Febrici y destronada per Gerió, y que la neu era la mortalla que tapava'l cos de l'hermosa reina, y que'l Torraneules y el Taga aprop, el Milany y el Puigsacalm al mitg, y allà al lluny el Montseny, o eren els vers torreons d'un grandió castell depositari d'aital cadavre, o aimants que s'aixecaven de puntetes pera veure'l gelat rostre de llur aimia.

— Es Sant Amans aquesta montanya que tenim aquí a l'enfront? — va preguntar-me un dels companys.

— Sí, — li responguí. Y tot-d'una va presentar-sem al viu el drama allà ocorregut quan els naturals del país, anomenats bagaudes, foren vençuts per les forces d'Euric y decapitat el seu capità Amand dalt del pla de Foixera, que desde allavors s'en digué pla d'Amand y després Sant Amans, sens dubte perquè morí com un màrtir.

Reprenguerem la marxa. Vèyam ja la collada de Grats, y l'un per ací, l'altre per allà, la tramontàrem pera pujar a can Pardinella, ont hi ferem el trago, y a la collada del mateix nom.

A nostra dreta teniem aquell ver niu d'àligues dit Montgrony, *montanya que en la tempesta gruny* (aquesta es sa etimologia), com si'ns volgués recordar els ronc de rabia, panteig, gemecs y plors dels fugitius cristians acorralats allà per l'invasió sarrahina, y els crits de patria, el brugit de les armes y els cants de victoria que desde la Covadonga catalana oiren ab pasme'ls invasors.

Mentres pujavem a Montgrony jo sentia a l'ànima no poder visitar detingudament ses encontrades, sos amagatalls y les runes dels edificis que encara hi existeixen, perquè hi hauria volgut viure la vida del poble que va refugiar-s'hi, sentir ses penes y sos anhels de llibertat, y veure sos treballs de fortificació aixecant el castell que's donava l'una mà ab el de Blancafort y l'altra ab els de Pardines, Caballera y Creixenturri, qual rastre en altres excursions havia trobat; hauria volgut oir sos precis a l'Altíssim y ses embaixades a Septimania a fi de que'ls lliuressin del captiveri, y veure, a l'ensem que als monjos que foren després de Ripoll y que allà en aquella atmòsfera serena redactaven els còdices de lo que passava, aixecar aquell temple d'istil romànic, amagar, trobar-la y construir

en el mitg de la penya una capelleta a la Verge, copia de la Isis fènica-celta.

Emperò no teniem temps. Ja massa en férem per berenar en aquella galeria del santuari qual balcó guaita a l'abim y desde la qual s'ovira'l poble de Gombreny, que es el breçol de la llegenda del *Comte l'Arnau*. En efecte, jo allavors vaig representar-me al veritable comte, Arnau de Roger, comte de Pallars y baró de Mataplana, quan volgué anular les donacions que Gombreny, desde'l seu naixement (sigle XIII) tenia per concessió de Blanca d'Urg, baronesa de Mataplana. D'aqueix fet arrenca la llegenda. Es natural que, per dit motiu, el poble s'exaltés, revoltant-se contra son senyor; més com aquest morí repentinament en Iglesias (Cerdunya), veus-aquí que'ls gombrenesos, veyent en tal mort el judici de Déu, condemnaren al comte com un malvat, inventant sobre aquell fet natural esgarrifoses visions y quimeres que després amplià la tradició barrejant-hi l'abadessa Adalaisa de Sant Joan; «una abadessa — diu Mossèn Parassols, al qual seguim en eix particular — que visqué y morí en el sigle X, que se la fa còmplix en el sigle XI d'un personatge que visqué y morí en el sigle XIV». No per això ni per haver-se trobat que la cançó de les monges de Sant Amans (on no hi ha cap rastre d'edificació ni consta en documents que n'hi hagi hagut) fou composta per un tal Jaume Roca, de Sant Joan, ha de desaparèixer la llegenda, no; si fins són dignes de lloança'ls treballs que pera retornar-la a son primitiu se fan y s'han fet principalment pel benvolgut president de nostra Secció Folk-lòrica, en Rosend Serra. «Emperò, lo que hem de fer — me deya dit Mossèn Parassols — es, sempre que s'ens presenti, restablir la veritat de la cosa, ja que, com a bons santjoanins, hem de tornar per l'honra de les nostres abadesses»; d'aquelles abadesses, pot afegir-se, que no foren expulsades de Sant Joan per relaxació de costums, que enaqueix cas no sols hi havia prou autoritats eclesiàstiques pera contenir-la, sinó que'l poble de Sant Joan, al menys als santjoanins ens ho sembla, no hauria volgut que en Jaume I cambiés son nom de Ripoll pera unir-lo al denigrant de les Abadesses; ni tampoc ho foren perquè fos monastir doble, segons molts diuen, creyent que era un de sol els de Sant Joan y Ripoll; sinó que ho foren per l'ambició del comte de Besalú Bernat I, Tallaferro, el qual, no podent persuadir, com era natural, a sa germana Ingilberga, abadessa de Sant Joan, aconsellada per l'altre germà, l'abat Oliva de Ripoll, que li cedís el senyoriu jurisdiccional que gaudia'l monastir de Sant Joan, no vegé altre medi, tenint

en compte les disposicions del comte Guifre que, en cas de faltar les abadesses, passés el senyoriu al comtat de Besalú, que instar personalment la supressió de les mateixes davant del Pare Sant Benet VIII, acusant-les de deshonestes y escandaloses. Prou el Pare Sant demanà que l'informessin els abats de Ripoll y Camprodon, y, cosa que en els temps actuals encara seria estupenda, en set dies rebé uns informes arreglats per persones afectes al Tallafarro, en vista dels quals se decretà aleshores l'expulsió. Cal que sàpiga la veritat qui sàpiga la llegenda.

Començava'l cap-vespre quan sortírem de Montgrony.

— Si van depressa, arribaran ab claror de dia a Castellar: jo hi som anat en cinc quarts, — ens digué'l capellà de l'hostatgeria.

Com l'aire, ja fred, que a Pardinella havíem sentit esdevenia a cada ventada més gelat, parodiant la falla, no diré que caminàvem, sinó que corriem pera apaibagar sos efectes. Y, ab tot y córrer, feya sis quarts que havíem deixat Montgrony y no vèyam a Castellar en lloc, y la nit s'ens venia a sobre y ens cabia'l dubte de si'ns havíem perdut. Per això'l crit de «ja hi som» del company que anava a vanguardia, al qual responguerem ab un «visca» tots a l'una, ens alegrà a tots en gran manera.

Dormírem a Castellar, y, quan naixia'l sol, ab un altre company havíem visitat ja l'iglesia, pujat al seu campanar y admirat desde allí'l panorama que's domina.

Reunits tots els companys, sortírem a la set de Castellar, pera baixar a les fonts del Llobregat, seguint un camí dolent y pedregós que féu exclamar a l'actual senyor bisbe de Vich que costava tant de baixar-lo com apendre teologia. Arribàrem a les fonts, y al contemplar aquells abundosos raigs, aquell grandióss davassall d'aigua brunzenta, escumosa, blanquíssima, que surt, cau y rebota ab udols de fera per sobre aquells grenyals feréstecs, jo, ab els ulls fixats en aquell prodigi, vaig restar com si vegés una visió. M'agafà un ver defici: tant aviat me semblava que l'aigua sortia, com la veyia entornar-sen formant un brollador incomparable.

Potser estiguerem allí una hora, y es ben cert que es la primera vegada que he benehit la cançonera dels retratistes. El record d'aquell espectacle no fou part a borrar-lo ni aquella cascata meravellosa de la Farga Vella, tant bellament admirada y descrita desde aquest mateix lloc, ni l'iglesieta de Sant Vicents de Rus, ni'l salt del Pas de l'Os. Sols en el Clot del Moro, diguem-ne tombes de moros, a l'esser davant de la grandiosa fàbrica de ciment portland, va semblar-me sentir que deya:

— Mireu-me. Soc el progrés, soc la civilització. Abans tot això era selvatge y corria sense solta bramulant el Llobregat. Ara, desde que naix, l'empresono per medi d'una potentia canonada que li lleva la vida, però es pera fer-la fructificar centuplicada. Abans, com he dit, era aquesta vall feréstega y hermosa, però ne gaudien principalment de sa hermosura les besties, tant selvatges y hermoses com ella; emperò avuy sos camins s'aixamplen, sos grops s'aplanen, sent a tot'hora'l cant de l'home, y dóna al mateix materials pera'l seu benestar.

Del Clot del Moro a La Pobla tot era per mi voler esbrinar, com si aquella espléndida natura fos un llibre, el per què uns autors posen la casa pairal y capital de la baronia de Mataplana al castell que's trobava a una hora a l'oest de Gombreny y altres la posen a La Pobla de Lillet, o sia *poble de l'illot*, segons m'apar se desprèn de sa etimologia. Com a mi m'agrada que tothom estiga content, vaig imaginar, y potser estiga en lo cert, que quan la filla única del comte de Pallars y na Sibila de Berga va casar-se amb un Mataplana, va ser aleshores quan trasladaren, pera més comoditat, la capital a La Pobla, aixís hagués pertanyut a Mataplana desde'l temps de la reconquesta, com si hagués format part fins allavors del comtat quasi independent de Berga. Y faig aquesta diferencia perquèls documents que's poden consultar no fixen pas el límit de les jurisdiccions senyorials; y d'aquí resulta que lo millor que pot dir-se seguint a un autor que no volia tenir mals de cap, es que'ls Mataplanas y els Pinós resumiren en sí tota l'història de la població alta de l'actual partit de Berga desde'l temps de la reconquista, fins que'ls Pinós (podria afegir-s'hi) l'ompliren tota comprant als Pallars — al fill del comte l'Arnau precisament — la baronia de Mataplana.

Siga com siga, a La Pobla s'hi troben vestigis d'antiga població. Pot dir-se que tot el poble es un museu arqueològic. Acompanyat pel delegat Mossèn Joan Francàs, el visitarem tot lo detingudament que'l temps ens permetia, y després prenguerem una tartana que'ns portà a la capital de la baronia de Pinós, Bagà. Ab tot y embestir nostra tartana un guarda-rodas, una pila de grava y el marge d'un costat de la carretera, quedant-nos mitg volcats, no va ser aqueix accident motiu suficient pera desviar el meu pensament de les gestes que omplenen l'història dels Pinós: del que ajudà al Comte de Cerdanya a foragitar els heretges d'Urgell; dels que's trobaren en les conquestes de Lleida, Fraga, Mallorca y Andalusia; del que fou marmessor testamentari d'en Ramon Be-



renguer III; del que fou governador de Cerdenya; del que morí gloriosament a Sant Luri (Cerdenya). Totes aquestes gestes, certes de veritat, no tingueren, no obstant, pera mi, l'encís d'aquelles problemàtiques que'ns diuen, segons compta en Feliu de la Peña, que'l primer Galceran de Pinós, un dels nou Barons de la Fama, comanava ab en Dapifer de Montcada y n'Huc de Mataplana una ala de l'exèrcit d'Otger Cataló, y que un altre Galceran de Pinós, segons refereix en Pere Tomich, reptà davant del Pare Sant al rey de Castella en nom del rey d'Aragó. Y a tot això nostra tartana deixava l'Hostal Nou de Guardiola y enfilava la carretera de Bagà a una hora precisament que molts bagasencs en sortien pera anar a un aplec d'una ermita aprop de La Pobla, y en els quals vaig recordar la professó de les cent donzelles y demés que la tradició diu que sortí de Bagà pera lliurar a l'almirall Galceran de Pinós y son ajudant Sancerní, captius del rey moro de Granada.

He llegit en la truncada obra d'en Reig y Vilardell que en Cortès reduía a Bagà l'antiga *Bacassis*, que les taules de Ptolomeu ofereixen a la regió Layetana; *El Lluçanès*, de nostre company senyor Casades, m'havia convençut que era poc menys que impossible determinar qui fou el primer habitant de tal regió; més jo atribueixo, seguint an en Feliu de la Peña, la fundació de Bagà al rey goth en Lusú XVII. A la vila de Bagà l'esguarden y defensen gegantines serralades que quasi l'enrotllen y que apar que'l tinguin com un nin segut a la falda de l'aixerit Moixaró, que es sinònim de Moixarnó, segons ens féu observar nostre senyor President.

Visitàrem detingudament el poble y sentírem tenir d'anarnos-en sense poder veure la creu bisantina notabilíssima que allà's conserva.

Dinàrem a l'Hostal Nou de Guardiola y, boy parlant amb un senyor de Berga del triomf de la Solidaritat, ens escapà'l tren. L'altre no sortia fins dues hores després, y pera passar-les proposàrem marxar a peu fins a l'estació que'ns topés l'altre tren, com aixís ho férem. A l'ovirar el castell de Guardiola vaig recordar-me de quan sa baronia pertanyia a Berga y quan Gisclareny, que també hi pertanyia, enviava, contra lley, sos ramats a pasturar en els prats de Guardiola y feya, además, llenya en sos boscos. Debades reclamà Berga, y no tingué més remey que bastir dit castell y encendre una guerra ab el baró de Bagà en Bernat Galceran de Pinós, que acabà ab un arranjamant, després del qual, trobant a

Estany Clar un dia'l Pinós a tres vehins de Berga, els féu matar per la gent que l'acompanyava.

Qui sab lo que sobre aquest propòsit hauria tornat a pensar si no'ns haguessim engorjat en aquell imponent y majestuós congost del Llobregat quals cares sembla que's desafien, quan lo que fan es petonejar-se per medi de l'antic y escayent pont d'Alfar.

A Fígols notàrem que teniem temps d'arribar a Serchs. Continuàrem, doncs, la marxa, y ab molt gust per ma part, perquè, segons la tradició, podria beure en la font de la Vedella aigua de l'estany de Lanós. Ja en la font, el record de tal tradició, avivant la fantasia, no sols hi féu sortir l'escudelleta perduda pel pastor en l'estany de Lanós, sinó que també la remor de l'aigua'm féu oir, com si'n fos el ressò, els crits d'esperugiment de la fada de dit estany quan, en ell banyant-se, fou sorpresa per aquell llegendari cavaller d'Enveig, qual fi desgraciadíssim m'hauria cridat l'atenció a molt llunyanes terres. Pera esvaïr-me vaig començar a cantar corrandes de nostra terra y vaig voler fixar-me que anàvem a Serchs, y que Serchs, ab Fígols, Olvan, La Baell y Vallcebre, havia pertanyut a Berga, després al cap del marquesat de Gironella y després altra vegada a Berga y a sa universitat, vegueria y corregiment fins el 1833, que obtingueren l'autonomia municipal.

Quasi alhora arribàrem a Serchs nosaltres y el tren que'ns deixà a Gironella. Al passar per Olvan, y al veure molta gent a l'estació, ens recomanà un dels companys, ja que erem tots solters, que no'ns miressim pas cap noya, perquè

si a Casserres són boniques,  
y a Gironella gentils,  
a Olvan són llagrimoses  
burladores de fadrins.

Al menys així ho diu la cançó popular transcrita per en Pere Feliu, delegat a Gironella, en un notable article de folk-lòre publicat en nostre BUTLLETÍ; article que per cert me relleva de parlar d'aqueix poble, ont hi ferem nit, si no hi volgués afegir el record del plet, que arribà a lluita armada, hagut en 1010 entre la família Agulló, senyora de Gironella, y el *Concell* de Berga; y que era de Gironella l'Agulló que comanava les forces que devien privar el pas a l'exèrcit d'en Joan II quan anava a socórrer a la reina d'Aragó y son fill Ferran, sitiats a Girona, y que Gironella fou materialment reduïda a cendres pel Comte d'Espanya, si bé que,

com el fènix, revisqué aqueix poble tot seguit encara més rialler y actiu de lo que era.

Abans del trenc d'alba, això es, a l'hora que, segons la tradició, cantà'l gall sorprenent als diables quan estaven pera acabar el pont, sortirem nosaltres de la fonda pera revistar-lo; y ja clarejava, això es, a l'hora, segons l'història, que començà la forta acció que durant l'última guerra carlista hi hagué entre Gironella y Casserres, nosaltres sortirem vers aqueix últim punt.

Es llàstima que de Casserres, ont hi ha encara edificacions dels sigles XIII, XVI y XV y's troben fonaments d'altres molt més antigues y s'hi venera la Verge de l'*Antiguitat*, com demostrant lo remot de sa fundació, no se sàpiga res en concret. Per això visitar Casserres fou pera mi com visitar els penyals en que s'asseu: res al cor diuen; y, si diguessin, ho apaibagaria'l dubte en que a un hom el posen les notícies arreu escampades que's poden trobar. Casserres — diu, per exemple, en Riera en son *Diccionari geogràfic-estadístic* — es una de les viles restaurades y fortificades baix el nom de *Castrum Serratum* per Lluís el Piedós en el temps de la reconquesta; y, en cambi, en el portal de l'iglesia hi ha un escut d'armes parlant en el qual s'hi veu un goç, *ca*, y una serra, *serra*. Bé es veritat que aquest escut pot esser fill de l'ignorancia y negligencia del sigle XVII, en que tothom era un noy, com els grecs en temps de Soló; més sempre hi cab el dubte; y faria una bona obra qui ho esbrinés, y estudiés, ademés, el per què's diu que'l primer senyor feudal de Casserres fou un comte de Cerdanya; y si es d'aquest Casserres, com alguns afirmen, o el de la provincia d'Osca, el castell que'n fa menció'l testament de Ramon Berenguer *el Vell*; y quina relació hi tingueren en aquest poble les cases de Cardona y Pinós, perquè en sepultures que's conserven s'hi veuen les armes de tals families; y si es cert que Sant Pau de Casserres fou temple dels Templaris; y si'ls Marimon procediren d'aqueix poble, y qui era la senyora que ningú sab de qui's tracta y que encara avuy la recorda una plaça dita *l'era de la senyora* <sup>1</sup>.

Per ignorar totes aqueixes coses no m'impressionà la visita a

1) Donat aquest treball a l'impremta, ens diu un vehí de Casserres que'ls desastres causats en aqueix poble per les guerres civils han privat de reconstruir la seva història. Ab tot, degut a investigacions que ara s'efectuen, creu que dintre poc se podrà reunir material necessari pera aclarir en part la foscor que regna sobre aqueixa població. Afegeix que la senyora de la que aquí's parla pertanyia a la familia Marimon, emperò que avuy no se sab encara'l fet ab motiu del qual la recorda dita plaça.

Casserres; y, siga per això o perquè no tenia cap notícia de la terra que trepitjavem, el cas es que'l trajecte desde aqueix poble a Serrateix fou pera mi'l més pesat de l'excursió. Y en bona fe que donava bo caminar pel mitg dels conreus d'aquell hermós pla de Casserres y d'aquell bosc exuberant que sols a petites estones deixava ovirar Sant Miquel de Fonojadell, y, més enllà d'aquesta ermita, d'aquells plans de roca nua, d'aquells barrancs encinglerats y d'aquells magnífics paisatges; que tot això segueix aquell camí de pujades y baixades que may s'acaben, però que exciten l'excursionista.

Al cap de dugues hores llargues arribarem a Serrateix, o siga *serra del teix*, pels molts arbres d'aqueix nom que s'hi criaven y dels quals quasi no'n queden a Catalunya. Es de poca altitut aqueixa serra, emperò son llarg y espayós pla es un mirador gairebé de la meitat de la terra catalana.

Dalt d'aqueixa serra s'aixecà en 940 un monastir en el qual, segons m'ha dit el distingit amic y mestre n'Eudald Canibell, s'hi acomodaven, com en un hostal, els vianants per aquelles aleshores desertes encontrades, perquè formava part de l'humanitaria combinació de posades de caràcter públic que en l'aubada de nostra nacionalitat facilitava'l trànzit de la gent.

El monastir passà prompte a ser abadia de l'ordre de Sant Benet mercès a la protecció del bisbe Miró y son germà Oliva Cabreta, qual sepulcre, segons tradició, es el que's troba en l'iglesia a mà esquerra.

Aquest monastir fou un dels més pobres de la dita ordre. Hi hagué èpoques que sols comptava set monjos y l'abat. Ab tot, l'abat Escofet va gastar una pila de diners en decorar l'interior del temple ab el mal gust que regnava en son temps. «Aqueix pecat, no obstant, — diu el canonge Barraquer, — s'ha de culpar a la moda: aleshores, 1807, era mesquí y incòmodo'l temple romànic y desproporcionada la volta, y sols era hermós el nou estil corinti.» Ara trobem més pur y més propri'l romànic; per això d'aquell temple no més n'admirem sos murs, voltes y absis, que són d'una bellesa extraordinaria.

A poca estona de reempresa la marxa ovirarem un casal de pagès, antany de les hisendes més riques del Bergadà y que avuy fins les parets porten el segell de la pobresa mercès a les guerres civils.

En canvi portava'l segell de la riquesa y alegria la bona ufanor del bosc ombriu que forma com un extens y hermós tàlem al camí que porta al pont de la riera de Nevel.

Nosaltres hi passàrem depressa, y fins deixàrem de visitar, com se mereixia, l'iglesieta de Nivel, perquè nostra fal·lera era arribar a Cardona; a Cardona, que, segons Ptolomeu, se nomenava *Udura lacetanorum*; a Cardona, que era poblada en temps dels romans y fou destruïda pels alarbs y restaurada pel comte Pilós, senyalant-li termes, concedint-li privilegis y donant-li aquella *carta* que, segons nostre Aulestia, es la més antiga que's coneix; a Cardona, que ha tingut la prerrogativa d'encunyar moneda; a Cardona, en fi, qual castell no ha sigut may vençut y fou l'últim que arrià la bandera catalana.

Al veure a Cardona no vaig fer sinó descobrir-me. Quan pujàvem la costa que hi porta, jo volia imaginar lo que pensava'l primer Folch que va pujar-la, aquell Folch provinent de les més nobles y antigues families de França, que fou avi del primer senyor de Cardona.

Com feya pocs dies que havia llegit l'història de Cardona de Mossèn Serra y Vilaró, ab gust vaig recordar-me aleshores del Cardona que en singular combat féu confessar son delicta al fratricida Berenguer Ramon; del que assistí a les Naves de Tolosa y fou governador de Catalunya en la minoria del rey en Jaume; del que assistí a la conquesta de Mallorca; del que desafia an en Jaume per haver trencat els drets y costums de la nostra terra; del que sotmeté a Nàpols y prengué Marsella; del que fou a Barcelona investit ab el *Tusó d'or*; del que fou per dugues voltes virrey y capità general pera caure víctima moral de l'execat Comte-duc d'Olivares.

També'm recordí dels fadristerns dels Cardona, d'en Joan, que assistí a la batalla de Lepant y fou general de les galeres de Nàpols y Sicilia y després virrey de Navarra, y sobre tot del Ramon de Cardona, el consemblant d'en Gonzalo de Córdoba, el precursor d'en Napoleon, perquè, com aquest, a principis del segle XVI donava a Italia tronos y provincies a son albir; y la prova es que restablí'l ducat de Gènova, retornà'ls estats de Milan al duc Sforcia y els de Florença als Mèdicis y ajudà a n'Huch de Montcada, virrey de Sicilia, a ofegar sos conspiradors conjurats ab el rey de França.

Arribats a Cardona, dinàrem, y en havent dinat anàrem a visitar les famoses salines.

Diu nostre mestre en geologia, Mossèn Font y Sagué, ab la concisió de la ciencia, que'l jaciment de Cardona es inclòs en les margues oligocèniques y la sal té son origen en l'evaporació d'anti-

gues maresmes y estanys marins. Emperò jo'm vaig reconstruir aquell estany desde'l principi que's formaren capes y més capes de sal, tantost pura, tantost barrejada ab òxits de ferro que la colorejaven, fins que desaparegué l'aigua ab motiu d'una ensulciada o d'un aixecament en un dia de cataclisme y se trencaren dites capes y s'enfilaren per una de llurs extremitats amunt, com buscant una fugida. De tot aqueix procés ne restà lo que avuy es, a la vegada que una riquesa incalculable, un espectacle soberb: la visió de la muller de Loth centuplicada un milió de voltes y tota endiumenjada en vestit de mils colors.

Plens de salabor, quan fosquejava retornàrem a Cardona, y tots sentírem no poder visitar el castell aquell vespre mateix, com era'l nostre propòsit. L'endemà, tot just clarejava, que ja hi erem. Trucàrem, tornàrem a trucar fortament, cridàrem... y, com en la guerra de Successió y en la de l'Independencia y en la dels carlins, no hi poguerem entrar. Quan Barcelona's rendí a Felip V fou condició que devia rendir-se'l castell de Cardona; en nostre dia havia de rendir-se Barcelona, això es, teniem nosaltres de Barcelona de quedar-nos fins a mitg matí pera que poguessim entrar-hi; y com quasi tots teniem precisió d'esser aquell dia a ciutat, ab recança's en anàrem, y més jo, somniador, que, pensant en lo que'ns conta en Balaguer en ses llegendes, va semblar-me oir els crits d'Amaltrudis, la germana d'un vescomte de Cardona, que, per haver tingut relacions ab el moro senyor de Maldà, fou condemnada per sa familia a viure tancada en una torra del castell que encara avuy s'en diu *Torra de la Minyona*.

Deya que'ns en anàrem ab recança, y ho demostràrem quan, carretera enllà, prenguerem comiat del castell. Tots a cor li cridàrem «a reveure», lo qual vol dir que un dia o altre hi tornarem, perquè pel castell sol val la pena de fer-hi una altra excursió.

JOAN DANÈS Y VERNEDAS

---

## EXPOSICIÓ-DEMANDA

QUE'L

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

HA DIRIGIT AL SENYOR ALCALDE DE NOSTRA CAPITAL

EXCM. SENYOR:

La Reforma de Barcelona, preocupació constant durant molts anys de tots els barcelonins, sembla que definitivament ha entrat en el camí de sa realització.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que tant encarnat ha viscut sempre ab la vida de la nostra ciutat, ha seguit ab molt interès el curs dels preliminars de tant importantíssima empresa; y, al fixar-se en les futures modificacions que han de transformar per complet l'aspecte de la ciutat comtal, s'atreveix a dirigir a S. E. aquesta instancia, cridant sa benèvola atenció respecte lo que en ella s'exposa, en la confiança de que no deixarà de recomanar-ho a la Comissió corresponent, pera que ella ho estimi segons son enlairat criteri.

Concretant la nostra atenció sols en la Secció 1.<sup>a</sup> de la Gran via A de la Reforma, se pot observar que de moment no més s'estableix una comunicació entre dos llocs, la plaça d'Antonio Lopez y la de l'Angel. Tots els demás carrers queden ab una perdua de comunicacions extraordinaria, perquè les noves illes ceguen els carrers antics, interrompent, per lo tant, la comunicació. No volem censurar, ni molt menys, la manera com se realisa la Reforma, sinó fer observar que tot lo referent a procurar la prolongació dels carrers transversals a l'indicada Gran via A serà altament beneficiós pera la vitalitat de la mateixa reforma. Però hi ha algun cas que aquestes prolongacions són tant necessaries, que preguem que's fixi sobre'l particular la deguda atenció.

Se tracta de la prolongació del primer carrer transversal a comptar desde'l del Consolat fins arribar a la plaça de Santa Maria: l'únic troç que hauria d'obrir-se es corresponent a una illa, y, en cambi, quants avantatges no s'obtindrien! L'hermosa fatxada de l'iglesia de Santa Maria del Mar seria'l fons del primer carrer, y la mateixa iglesia parroquial, ab un punt de vista més llunyà, podria admirar-se a la distancia que l'alçaria dels seus campanars requereix; y com de moment la falta de construccions donarà a les

noves vies un aspecte de tristor, augmentat ab les rònegues parets mitgeres que queden al descobert, lo que favorirà molt poc l'edificació en aquells solars, es altament necessaria la visió d'un monument tant hermós que atrega les mirades dels transeunts.

Ademés, per lo indicat anteriorment, la part utilitaria d'aquesta prolongació afavoriria molt les comunicacions, especialment el trànzit rodat, que, per trobar-se en aquesta part de població ab carrers tant estrets, la fan molt convenient.

Altra consideració idèntica podriem fer respecte l'iglesia de Sant Just, ab la diferencia de que'l troç de carrer que s'ha d'obrir seria bastant més curt, puix escassament arriba a dos terços d'una illa.

No tractant, com hem dit abans, de fer la més petita censura a la forma com se realisa la Reforma, puix es molt natural que, tractant-se de fer un sol carrer, sols s'aprofiti la faixa de 20 metres que li marca la lley, no obstant, aquest criteri uniformista no es convenient que imperi en tota la Gran via A pels motius que hem esmentat, y perquè, si succeís un període d'encallament a l'obertura d'aquesta Gran via A, seria una verdadera llàstima que carrers que poden tenir molta bellesa pels venerables monuments que s'ovirarien, hagin d'esperar durant temps, que poden esser llunyans, tancats per casals sense cap valor artístic.

No dubtant que l'amor a Barcelona, del que tantes proves V. E. té donades, el mouran a informar favorablement la nostra petició, li agraphim tanta bondat, y quedem desitjant-li que Déu li dongui molts anys de vida.

Barcelona, a vintisis de Febrer de mil noucents vuit.

El President,  
CÉSAR A. TORRAS

El Secretari,  
EMILI LLATAS

*Excm. Senyor Alcalde Constitucional de Barcelona.*

---

## BIBLIOGRAFIA

**Elements de Botànica popular**, per l'acadèmic numerari Dr. JOAN CADEVALL Y DIARS. — *Tarrassa, 1907.*

Grat sia a Déu que a poc a poc va essent completa la nostra renaixença científica! L'un dia d'una especialitat, l'altra dia d'una altra, van apareixent obres de ciencia escrites en català y a la catalana, prova evident de que la



savia fecondadora del nostre moviment va invadint-ho tot, no deixant branca ni branquilló pera que a l'arribar la Pasqua Florida de la patria pugua presentar-se com un maig florit.

El Dr. Cadevall, el simpàtic Dr. Cadevall, qual nom pronuncien ab respecte gran nombre dels joves que formen la generació intel·lectual del nostre temps, acaba de posar un valios carreu en l'edifici del renaixement científic català ab sa *Botànica popular*, sugestiu títol que respon, no a l'humilitat de l'autor, sinó a la seva finalitat y al desenrotllament que ha donat a la ciencia en el seu llibre.

Popularisar la botànica! Quin ideal més enlairat y sugestiu per qui, com en Cadevall, s'ha passat tota la vida herborisant, classificant, descrivint, sol quasibé sempre en plena natura o en el quiet laboratori! Perquè si delectació s'experimenta en aquestes coses, molt més gran es la que l'home de ciencia frueix al veure la seva obra compresa, escampada y seguida per deixebles: es com el goig de la paternitat basat en la perpetuació de l'especie.

An això va l'obra d'en Cadevall, y tenim el convenciment que ho conseguirà pel mètode clar y concís que segueix en sa *Botànica popular*. Forma aquesta un volum de prop de trescentes planes y ab més de cincentes figures netament dibuixades segons la rigorosa tècnica científica, lo qual avalora moltíssim l'obra aquesta, y ab major motiu essent els dibuixos trets de plantes de Catalunya quasi bé tots.

Dues parts comprèn l'obra: la *Botànica general* y la *Botànica especial*, abdues escrites ab rigorós mètode científic y didàctic que les fa assequibles totalment an els més llecs en aquestes materies, ajudant-hi moltíssim els dibuixos que acompanyen la descripció de cadaú dels variats accidents de les plantes.

La *Botànica general* forma la part més important de l'obra per la seva extensió, y no podia menys d'esser aixís donada la finalitat que'l seu autor persegueix, ja que'ls estudis moderns donen la més gran importancia a les qüestions d'organografia y fisiologia, y el Dr. Cadevall se proposa formar *botànics* y no *herbolaris* que coneguín sols les plantes pel seu nom, sense interessar-los re més d'elles. Per això, y atenent també'l caràcter de vulgarisació de la seva obra, en la part de *Botànica especial* s'ha limitat a donar els caràcters distintius de cada familia, ab els corresponents dibuixos sempre, y a continuació cita'ls principals genres que s'inclouen, sense arribar a les especies, però citant, en canvi, y això es de gran importancia llingüística y de verdadera vulgarisació, els noms vulgars ab que són designades en les diferents comarques catalanes. Diferents taules dicotòmiques pera la determinació de les classes, sub-classes y families avaloren més y més aquesta important obreta.

Ho repetim: ens hem de felicitar tots de l'aparició de la *Botànica popular* del Dr. Cadevall, y més que ningú se n'ha de felicitar el nostre CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, el qual, a l'invitar a dit senyor pera que dongués les lliçons de Botànica del curs passat, fou la causa ocasional de l'aparició de semblant obra en català.— N. F. Y S., PBRE.

## NOTES

**Concurs de Skis als Pireneus.** — Heus-aquí'l programa del Concurs internacional de Skis a celebrar aquest mes: Divendres dia 14, arribada a Pau; visita a la vila y al castell d'Enric IV; banquet al Palau d'Hivern.—Dia 15, al matí: sortida cap a Laruns per ferro-carril; Eaux-Bonnes, Gourette (cotxes, automòbils y trineus); concurs de velocitat y de salts; vetllada artística a Eaux-Bonnes.—Dia 16: cursa al Pic de Ger y retorn a Pau; al vespre, distribució de recompenses al Palau d'Hivern. — Dies 17 y 18: excursions a Cauterets y a Luz, Saint-Sauveur y Gavarnie.

Aquest concurs y excursions prometen estar molt animats, encara que aquest any no es el més a propòsit pera festes esportives hivernenques al Pireneu a causa de les poques nevades que enguany hi han caigut.

**Disposició plausible.** — Ho es de debò la que acaba de dictar l'Ilm. senyor Bisbe de la diocèsis de Gerona disposant la formació d'un Inventari de tots els objectes artístics y arqueològics existents en les iglesies del seu bisbat y prohibint la venda dels mateixos sense la seva previa autorisació. Per aquest medi, a més d'evitar-se la pacífica sustracció de preuades joyes arqueològiques encara existents per les diferents encontrades de nostra terra, podria arribar-se a la confecció d'un Inventari general de Catalunya de totes aquestes joyes arreu escampades y qual coneixement es sols avuy patrimoni d'uns pocs.

Molt fóra de desitjar que fessin lo mateix tots els prelats de Catalunya, imitant la conducta del doctor Pol, al qual felicitem coralment per sa lloable disposició.

**Exposició de fotografies a París.** — Es tanta l'afició que va desenrotllant-se a les excursions y esports d'hivern, que, com a conseqüència dels diferents concursos que enguany se celebraran y de les diverses excursions particulars que per molts s'han realitzat, s'està ja organisant pera l'hivern que ve una exposició de fotografies a París referents solament al tema *La Montanya a l'hivern*. Ho avisem ab temps a nostres llegidors, per si algun d'ells hi vol concórrer.

**Vies de comunicació.** — Per últim, sembla que va de debò lo del ferro-carril del Noguera Pallaresa, estant ja anunciada la subasta pera alguna de ses obres, havent sortit a la *Gaceta* la corresponent disposició. De totes maneres no s'ha d'oblidar que som a Espanya, y aquí totes les obres bones y urgents ja sabem que s'eternisen; y com aquesta reuneix dites condicions y fóra motiu de prosperitat y riquesa per diferents comarques, es de tómer que succeeixi lo que a altres vies projectades.

Alguns propietaris de Sant Privat de Bas tenen en projecte construir,

pagant ells els gastos, una carretera de dit poble a dalt de Pla Traver, lo que facilitaria molt l'ascensió al cim del pintoresc Puigsacalm. Tant-de-bosiga ben aviat un fet en profit d'ells y pera bé de tots els excursionistes.

**Robo retornat.** — Aquests últims dies ha cridat molt l'atenció'l robo realisat a l'iglesia parroquial de Santa Maria de Cervera de diverses figures esculptòriques que ornem el preciós sarcòfac de Ramon Serra, existent en la mateixa, y que es una bonica y notable joia de l'estil ojival propi del sigle XIV. Afortunadament als pocs dies dites figures foren trobades a les afores de Cervera, al peu d'una margenada, y avuy tornen a estar coloades en el seu propi lloc.

**Congrés de la Federació de Societats Pireneistes.**— Les sessions d'aquest Congrés, que se celebrarà a Perpinyà, segons ja diguerem en un dels números anteriors, seran continuades a Barcelona, estant ja ben organisaada la visita que ab aquest motiu ens faran els nostres companys de l'altra vessant del Pireneu. Aprofitant l'estada aquí dels excursionistes francesos, se faran diferents actes y festes qual programa està ultimant-se. En principi hi ha acordat una excursió a Montserrat, altra a la costa de Llevant, una visita a Sant Cugat del Vallès y als monuments de nostra capital; una sessió al CENTRE EXCURSIONISTA; una conferencia al Saló de Cent de Casa la Ciutat, que serà donada per M. Pierre Vidal; una festa popular al Parc Güell, y un banquet de clausura del Congrés al Tibidabo.

Fins avuy són ja molts els socis del CENTRE que han promès anar a les sessions de Perpinyà, y sabem també que seran molts els companys de les comarques pirenenques franceses que'ns vindran a visitar.

**Congrés Geogràfic.** — La Junta Directiva del CENTRE EXCURSIONISTA ha acordat organisar pera'l corrent any de 1908 un Congrés Geogràfic, que haurà de tenir lloc en una de les més importants poblacions catalanes. Creyem d'alta trascendencia la celebració d'aquests congressos, que tant poden fer en profit de nostra terra y en els quals tants importants temes poden discutir-se. Creyem que en aquest primer Congrés haurà de tractar-se com assumpte preferent l'estudi de la delimitació de les comarques catalanes.

Ja procurarem tenir als nostres llegidors ben al corrent de tot lo que's refereixi an aquesta qüestió, que, tot just iniciada, compta ja ab entusiastes cooperadors.

---

## REVISTA DE REVISTES

Boletín de la Sociedad Castellana de Excursiones, Janer de 1908.

Aquesta publicació continua la serie d'*Artículos de vulgarización histórico-financiera*, com també'l treball de Cristóbal Espejo y Julián Paz

sobre *Las antiguas ferias de Medina del Campo*; inaugura dugues noves seccions de *Miscelánea y Efemérides inéditas*, contenint notícies d'interès sobre l'història y art de Valladolid y sa regió; y dóna compte de la festa social celebrada per l'entitat de que es portant-veu.

Acompanya'l corrent número una làmina solta ab vista de l'interior de l'iglesia de Sant Millàn de la Cogolla de Suso (Logroño).

#### **Boletín de la Real Academia de la Historia, Janer de 1908.**

Publica en son primer número d'enguany els següents treballs: *Hallazgo arqueológico en tierra de Coria*, per J. Ramón Mélida; *Carta puebla de la villa de Illescas*, pel Comte de Cedillo, y *El Concilio nacional de Palencia en 1321*, per Fidel Fita. En la secció de *Varietades* publica les següents notes: *Mosaico emeritense*, per J. R. Mélida; *Testamento de don Carlos Benito González de Posada*, per R. del Arco, y una bio-bibliografia del mateix, per F. Canella y Secades.

#### **Boletín de la Real Sociedad Geográfica.**

El número corresponent al primer trimestre del 1908 conté'ls següents treballs: *La Kábila de Anyra*, per Ricardo Ruiz; *Floridablanca y el Comercio español de Levante*, per Manuel Conrotte; y la continuació de *Descripción y cosmografía de España*, por D. Fernando Colon, manuscrit de la Biblioteca Colombina.

#### **Revista de Geografía Colonial y Mercantil.**

Conté, entre altres, un article de José S. Sobral sobre *Cambio de clima en las regiones polares*, además de sa interessant secció de Crònica geogràfica.

#### **Revue Catalane, Janer de 1908.**

El portant-veu de la «Société d'Études catalans», de Perpinyà, corresponent an aquest mes, publica diferents treballs en francès y català, entre ells un sobre *La llengua catalana popular al Rosselló*, per L. Pastre; y varis articles literaris de Jules Delpont, J. Pons, Lluís Piquer y altres, a més de unes Notes bibliogràfiques y de la llista de socis de l'esmentada entitat.

#### **La Montagne, Janer de 1908.**

Aquesta important revista, portant-veu central del «Club Alpi Francès», comença'l quart any de sa aparició publicant un treball de Paul Helbronner sobre *La cadena meridiana de Saboya*, que'l constitueix una serie de notes sobre la darrera campanya geodèsica de l'autor en les altes regions dels Alps francesos, durant la qual efectuà 26 estacions, que, sumades ab les de ses anteriors campanyes, ascendeixen ja a 360. Durant aquesta darra sortida M. Helbronner apuntà en son carnet d'observacions més de 20.000 punts y féu unes setanta dotzenes de clixés fotogràfics, presos desde'ls cims on montà ses estacions. Acompanyen aquest treball sis hermosos gravats. En sa secció de *Crònica alpina* dóna compte de diferents noves

exploracions y conté varies notes sobre fotografia, esports d'hivern, etc.; arrodonint aquest número la secció de *Bibliografia*, la de *Notes alpinistes* y la *Crònica del C. A. F.*

**Revista mensual del Touring Club Italiano, Janer de 1908.**

Al començar l'any XIV de sa publicació aquesta important revista italiana, surt notablement millorada, contenint, entre altres, un treball *De Nova York a París en automòbil*, per S. Borghese; altre sobre *El Museu etnogràfic de Florença*, per O. Breutari; *El turisme dels homes il·lustres*, y les importants seccions d'Esport y Alpinisme que regularment ve publicant. Acompanya aquest número una gran profusió de gravats.

**Imer, tercer número de 1907.**

Aquest butlletí de la Societat d'Antropologia y Geografia de Stockolm publica 'ls següents treballs, alguns dels quals van acompanyats de diversos gravats intercalats en el text: *Esculptures rocoses en l'Escandinavia Septentrional*, per G. Hallstriom; *Els treballs de la comissió reyal dels noms de les localitats*, per Adolf Noreen; *Organisació dels estudis hidrogràfics a l'extranger*, per R. Smedberg, y varies noves de l'expedició a Magellan, de l'estació àrtica danesa y del darrer Congrés Internacional de Geografia de Ginebra.

**Foldrajzi Kozlemenyek, darrer número de 1907.**

Aquest important butlletí, que's publica a Budapest com a portaveu de la «Societat Húngara de Geografia», conté en son darrer fascicle de son volum XXXV importants treballs geogràfics, descrivint varies interessants regions d'Amèrica y Oceania, rublerts de notes científiques y bonics gravats. Publica també l'índex d'aquest volum.

**Mitteilungen des Deutschen und Osterreichischen Alpenvereins, 31  
Janer 1908.**

Aquest butlletí quinzenal, que ab tota regularitat ve publicant el C. A. A., conté en son número darrerament rebut un treball del doctor Max Ruhland sobre *El pic Tresero, Mont Gavia y Mont Giunella*, ressenyant una excursió vers aquests alts cims alpins; y diferents noves, algunes d'elles ben importants.

**Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, primer número de 1908.**

Aquesta notable publicació, que apareix a Leiden, conté en son darrer número, que acabem de rebre, un treball de L. A. Bakhuis ressenyant una nova expedició a Surinam; altre treball d'A. E. Rambaldo sobre les Indies neerlandeses, y les seccions de Noves y Literatura, que completen habitualment aquesta notable revista d'Antropologia y Geografia, a la qual també acompanyen gran número de gravats y diversos mapes.

Havem rebut igualment la *Revue des Langues Romanes*; *L'Annuaire de la Section des Alpes Maritimes*, corresponent al 1906; el *Boletín de la Sociedad Aragonesa de Ciencias Naturales*; el *Boletín y Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*; *La Fotografía práctica, Estudios Universitarios Catalans, Hojas Selectas, Cataluña, Revista Catalana Musical*, etc., etc. — E. V. R.

## CRONICA DEL CENTRE

JANER DE 1908

### EXCURSIONS Y VISITES

DE MATARÓ A LLINÀS ATRAVESSANT LA SERRA. — Va realitzar-se'l dia 19, ab assistència de regular número de socis, fent l'itinerari desde Mataró a Llinàs passant per Argentona, ont admiraren el ric retaule de sa parroquial iglesia; per Dorrius, ab les ruines de son antic castell, y pels pobles de Canyamàs, Alfàr y Collsabadell, gayament situats al peu d'aquella serrada que separa la bonica Maresma del ric Vallès.

A LES OBRES DEL PORT DE BARCELONA. — Aquesta visita, organizada per la Secció d'Arquitectura del nostre CENTRE, va efectuar-se'l dia 23, seguint ab tota detenció les importants obres que venen realisant-se en el nostre port. La mateixa Secció està preparant pera'l proper mes varies noves excursions y visites que aniran acompanyades de conferencies explicatives en el mateix lloc o monument objecte de la seva atenció.

### RESSENYES D'EXCURSIONS

En la sessió del dia 3, el nostre president, D. César A. Torras, va ressenyar l'excursió per ell y altres companys realizada de *Desde Calaf a Solsona y cims de Busa*; y en la del dia 10 va descriure nous itineraris per *Les regions de l'Aiguadora y Cardener*.

Nostre consoci en Joseph M.<sup>a</sup> Co y de Triola va llegir en la sessió del dia 17 la seva ressenya d'altra excursió *De Ribes a Thués per Nuria y Gorges de Carença*; en Narcís Cuyàs y Pareras va llegir-ne altra'l dia 24, *De Montcau a Cisquer y Sant Llorenç dels Piteus*; y, finalment, el dia 31, el secretari del CENTRE, n'Emili Llatas, var fer ressenya d'*Una visita al Monastir de Poblet*.

Com de costum, totes aquestes agradoses conferencies van anar acompanyades de projeccions lluminoses de vistes fotogràfiques dels diferents llocs y monuments que anaven ressenyant-se.

## SECCIÓ DE FOLK-LORE

**CURS DE FOLK-LORE.**—Els dies 4 y 25, el president de la Secció, D. Rosend Serra y Pagès, va donar les conferències XVI y XVII del curs, versant sobre'ls temes *Les Rondalles. Emigració y evolució de les mateixes*, fent un estudi complet d'aquesta especial manifestació folk-lòrica, tant important en tots els països y en totes les literatures populars.

**UNA EXCURSIÓ PEL PAÍS DE LES TRADICIONS. LA SUIÇA ROMANDA.**—Va esser el tema a desenvolupar pel mateix senyor Serra y Pagès en la sessió del dia 11, en la qual, acompanyant una exhibició de clixés fotogràfics del senyor Gaza, va fer una ressenya d'aquella part de la pintoresca república suïça, rublerta de tradicions y hermoses llegendes.

**DISQUISICIONS SOBRE INVESTIGACIÓ FOLK-LÒRICA.**—El dia 18, el distingit literat valencià D. Francisc Badenes va donar una conferència sobre aquest tema, demostrant la característica del poble íber, prenent per fonament l'història, la llengua, les costums, les tradicions y altres manifestacions d'aquell poble originari del català y del valencià, que li deuen principalment sa existència, fent gala'l senyor Badenes, en el curs de sa disertació, d'un profund estudi del particular y d'una erudició ben remarcable, que manifestà clarament en forma ben correcta y paraula castigament valenciana.

Ademés d'aquestes conferències, el senyor D. Ramon N. Comas ha vingut donant a conèixer les seves interessants *Notes folk-lòriques setmanals*.

## CONVERSES D'ARQUEOLOGIA

Programa de les lliçons explicades durant el mes per D. Pelegrí Casades y Gramatxes:

**Conversa LXXVI** (dia 13 de Janer).—Novena de les referents a Etrúria. — Pintura etrusca. — Pintures murals al fresc. — Procediments tècnics. — Assumptes figurats en les pintures murals de les tombes. — Son fi decoratiu. — Escenes funeraries. — Exemplars típics. — Sa època y son estil. — Plaques d'argila pintada. — Llurs models en la ceràmica grega arcaica. — Caràcter de la pintura toscana. — Sos avenços. — Assumptes mitològics. — Diferències ab les pintures helèniques. — Comparació entre l'esculptura y la pintura etrusques.

**Conversa LXXVII** (dia 20). — Desena d'Etrúria. — Ceràmica etrusca. — Sa procedència. — Exemplars indígenes y grecs. — Sa classificació. — Ceràmica vilanovesa, de *bucchero nero* y d'estil helènic. — Elements decoratius. — Vasos pintats grecs. — Imitacions etrusques. — Vasos etruscos-campanyens. — *Fialas*. — *Pàteras*. — Metalurgia etrusca. — Origen de sos models. — Centres metalúrgics. — Exemplars.

**Conversa LXXVIII** (dia 27). — Onzena de les d'Etrúria. — Metalurgia y orfebreria etrusques. — Procedència fenicio-cartaginesa y helènica dels exemplars trobats a Etrúria. — Imitacions fetes per l'indústria indígena. —

Sa valua y importancia. — Centres de producció. — Figuretes votives y objectes d'ornament. — Tècnica d'aqueixos exemplars. — Plaques decoratives d'aplicació. — Objectes d'or, plata y bronzo trobats en les sepultures etrusques. — Sa procedencia. — Estil oriental y grec, y imitacions etrusques. — Evolucions en el gust artístic. — Canalobres, *cistes* y objectes de tocador. — Miralls y assumptes que'ls decoren. — Joyeria etrusca.

Totes aquestes converses han sigut acompanyades de projeccions fotogràfiques.

## EXPOSICIÓ DE POSTALS

Aquesta vinenta primavera se celebrarà, organisaada també pel CENTRE EXCURSIONISTA, una Exposició de Postals com inventari gràfic de Catalunya. L'objecte principal d'aquesta exposició es el divulgament de les belleses y joyes de nostra terra escampades arreu y qual coneixement es de gran interès pera tots, y en especial pera les tasques y obra de l'excursionisme. La Comissió Organisaadora està formada pels senyors Lluís Bartrina, Francesc Carreras y Candi, Josep M.<sup>a</sup> Co, Narcís Cuyàs, Geroni Martorell, Josep M.<sup>a</sup> Pericas, Joan Bta. Turull y Juli Vintró, que han formulat ja les següents Bases:

1.<sup>a</sup> Els temes representats en les postals hauràn de ser exclusivament referents a Catalunya, entenent-se per tal el territori comprès de Salses al Cinca: monuments arquitectònics, objectes arqueològics, vistes de poblacions, tipus y costums, paisatges y marines, etc.

2.<sup>a</sup> Les postals podran ser indistintament noves o passades per correu, tenint també lloc a l'Exposició les originals en dibuix, pintura, fotografia, etcetera. La mida de la postal ha d'esser l'aprovada per la «Unió Postal Universal» (9 × 14 cent.).

3.<sup>a</sup> El CENTRE cuidarà de l'instalació de les postals pera l'Exposició. Si algun expositor vol arregar-se la seva instalació haurà de posar-se d'acord ab la Comissió Organisaadora.

4.<sup>a</sup> L'entrega d'exemplars y coleccions haurà de fer-se en el local del CENTRE, de 5 a 8 de la vetlla, fins al 30 del vinent Març. A l'acte de l'entrega's farà un rebut, que servirà pera recullir-les després de closa l'Exposició.

Es d'esperar que tots els colleccionistes, editors y aficionats concorreran a l'Exposició, fent que la mateixa siga ben digna de l'objecte pera'l qual s'ha organisaat.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.